

Laurențiu Nistorescu

Instituții protostatale daco-române din epoca migrațiilor (III). Ducatul Gyla

Daco-Romanian proto-statal institutions from the migration era (III). The Gyla Duchy

Abstract: *The information provided by emperor Constantin the Purple-born (Porfirogenet) about the politico-administrative realities north of the Danube are generally known, but its essential dimension is often ignored. The data provided by De Administrando Imperio about the political institution from Daco-Roman areas matches the one from prior and subsequent eras, related to the same territory, and converges toward a strong conclusion: there is institutional continuity at the Lower Danube, on the first Christian millennium.*

Cuvinte-cheie: *De Administrando Imperio, continuitate instituțională, Gyla, Apulum/Alba Iulia*

Keywords: *De Administrando Imperio, institutional continuity, Gyla, Apulum/Alba Iulia*

În două intervenții recente¹, circumscrise preocupării noastre mai largi pentru investigarea structurilor social-politice din bazinul carpato-dunărean de-a lungul așa-numitului ”mileniu al migrațiilor”, am semnalat faptul că – în pofida unor preconcepții tributare unei etape a cunoașterii de mult depășită – societatea din bazinul carpato-dunărean era organizată în instituții autoadministrative stabile² și capabile să exprime

1. Nistorescu, Laurențiu, *Instituții protostatale daco-române din epoca migrațiilor (I). Un ducat de la gurile Dunării*, în ”Rigoare-Adevăr-Valoare. Omagiu prof. univ. dr. Radu Păiușan”, Ed. Universității de Vest Timișoara 2017, pg. 58-79. Nistorescu, Laurențiu, *Instituții protostatale daco-române din epoca migrațiilor (II). Ducatul ”Irtim”* – în ”Quaestiones Romanicae” nr. V/2017, Ed. Universitatea de Vest Timișoara & Universitatea Szeged, Ed. Jate Press Szeged 2017, pg. 672-678.

2. Avem în vedere atât stabilitatea multigenerațională, cât și stabilitatea de conținut etno-demografic. Am explicitat, în demersurile precedente, conceptul de organizație protostatală ca întrunire a practic aceluiași elemente sistemice care definesc statul (o populație care se definește prin teritoriul pe care-l ocupă și se află într-o relație de proprietate cu acesta, respectiv, o structură instituțională – o administrație – care este acceptată ca legitimă de către populația în cauză și își exercită exclusiv – deci suveran – autoritatea pe teritoriul dat), singura diferență esențială a formațiunii protostatale față de statul propriu-zis derivând din faptul că cea dintâi are o suveranitate limitată printr-o dependență (*de facto* sau *de jure*) față de un centru

inițiativă politică, atunci când aceasta nu era confiscată de elitele comunităților imigrante³, respectiv, să susțină inițiativa exprimată de elitele alogene suprapuse. Din rațiuni pe care sperăm că le-am explicat satisfăcător în cea dintâi dintre aceste intervenții⁴, am optat pentru a desemna aceste autonomii cu termenul consacrat de ducate⁵, opțiune căreia îi rămânem consecvenți.

Reiterăm aici și faptul că, în acest demers, utilizăm ca izvor istoric-etalon tratatul *De Administrando Imperio* al împăratului Constantin al VII-lea Porfirogenetul, redactat la jumătatea secolului X, cel mai probabil nu cu mult înainte de anul 952⁶, considerând că valoarea sa probatorie excepțională, din această perspectivă, derivă atât din faptul că emană dintr-o sursă oficială (cancelaria centrală a Imperiului Romaniei de Constantinopol⁷), bine informată (sursa prezumată a datelor incluse este diplomația bizantină, cu aparatul său de agenți de informații⁸) și autorizată (documentul este asumat chiar de împărat), cât și din faptul că valoarea de întrebuițare a tratatului ("pregătirea profesională" a moștenitorului tronului, Romanus Porfirogenetul) exclude obiective propagandistice și alte distorsiuni de acest fel⁹. Ceea ce ne-a atras atenția la acest document – subliniem și aici – este faptul că el nominalizează, în regiunile răsăritene ale spațiului de sinteză daco-romană/românească, trei autonomii politice bine conturate, parte din șirul celor opt "țări" (diviziuni teritoriale)¹⁰ care alcătuiau așa-zisul "imperiu de stepă" Patzinakia: este vorba despre ducatele Chupon/Giazichopon, Gyla/Chabouxyngyla și, respectiv, Irtim/Iabdiertim. Analiza atentă a documentului care ne furnizează aceste informații elimină orice rezervă cu privire la

de putere – nu neapărat de natură statală! – extern. În același timp, formațiunea protostatală nu se reduce la statutul de (sub)unitate administrativă a unui stat, deși există numeroase cazuri în care același așezământ politico-juridic ajunge să exercite (însă nu simultan) ambele status-roluri.

3. Iar în anumite conjuncturi, și disjunct de voința politică a elitei migratoare.

4. Principalele argumente, într-o formulă semnificativ rezumată, țin de: a) utilizarea cu precădere, în acest areal geografic, a termenului duce, ducat, în tradiția romano-bizantină, din Antichitatea târzie și până în Evul Mediu; b) caracterul dual al instituției ducale, care putea exercita și status-rolul de unitate administrativă a unei structuri statele cuprinzătoare, și pe cel de autonom ie politică cu atributele suveranității, și ambele în același timp.

5. Am optat pentru acest termen, întrucât acesta se evidențiază atât printr-o putere de circulație mai mare, cât și printr-o claritate semantică relativ mai ridicată. Pentru alte clarificări conceptuale, vezi Nistorescu 2010

6. Aici și în continuare, utilizăm ediția Moravcsik-Jenkins 1985

7. Aceasta este terminologia utilizată chiar de izvorul-etalon: împărăția bizantină fiind desemnată de propriul împărat cu titulatura *Romania/Romaion Basileias* (Moravcsik-Jenkins 1985, pg. 62-63 ș.a.)

8. Capitolul 8 (Moravcsik-Jenkins 1985, pg. 54-55) al tratatului detaliază tocmai procesul plasării agenților imperiali în "Patzinakia".

9. Cităm, în sprijin, și opinia editorului și traducătorului englez R. J. H. Jenkins: "Nu există nici o îndoială că *De Administrando Imperio* a fost un document secret și confidențial" (Moravcsik-Jenkins 1985, pg. 13)

10. La acestea se poate adăuga o a patra, desemnată sub denumirea Charaboi și situată între Nistru și Bugul de Sud/Nipru (Moravcsik-Jenkins 1985, pg. 166-169); termenul administrativ utilizat de autor, respectiv, de Constantin Porfirogenetul, este *diareitai* – diviziuni, districte.

statutul politico-juridic al acestor țări-districte: în condițiile în care Patzinakia nu are o conducere supremă¹¹ (ceea ce ne obligă să nu mai dăm formulei ”imperiu de stepă” decât o valoare metaforică), iar fiecare dintre ducatele componente își are propriul său domn/stăpânitor¹² și propria sa împărțire administrativă în districte a căror gestionare este delegată câte unui sub-stăpânitor¹³, nu avem alternativă la a accepta că aceste formațiuni au toate caracteristicile specifice formațiunilor protostatale.

Demonstrațiile noastre anterioare sau concentrat pe identificarea primelor două dintre cele trei ducate autohtone încorporate ”Patzinakiei”¹⁴, afirmațiile noastre fiind că:

- ducatul Chopon/Giazichopon se identifică cu Geția nord-dunăreană (în expresia sa teritorial-politică rezultată din secesiunea post-burebistană¹⁵), care se va transfigura inițial în Gothia (secolele III-V), apoi în formațiunea lui Dauritas-Musokios (secolele V-VI), în ”Bulgaria de peste Dunăre” (secolele VI-VIII), în ”Alpii Valahici” (secolele VIII-X), iar după dominația pecenegă din secolele X-XII, în ”Cumania Neagră”, Ultramontania/Țara Brodnicilor și, până la încorporarea sa în statul medieval Țara Românească, în Părțile Tătărăști.

- ducatul Irtim/Iabdiertim se identifică cu Țara Carpilor, care se va metamorfoza¹⁶ în Țara Ulichilor, pentru a ajunge să fie cunoscută, anterior încorporării sale în statul medieval Moldova, printr-o simplă adaptare terminologică, drept Țara Volhovenilor.

În ceea ce privește cel de-al treilea ducat daco-român aflat, în vremea lui Constantin Porfirogenetul, sub stăpânire adstratică pecenegă, asupra căruia ne propunem să zăbovim în cele ce urmează, acesta este indicat în tratatul *De Administrando Imperio* sub titulatura Chabouxyngyla/Gyla și, aparent, prezintă mari dificultăți de localizare geografică, întrucât izvorul nu furnizează nemișlocit nici un indiciu în acest sens. Practic însă, nu există nici un impediment real în calea unei atari operațiuni, întrucât, din referințele de localizare generale ale izvorului, știm că: Gyla face parte din ducatele ”Patzinakiei” aflate la vest de

11. Singura conexiunea instituțională care unește ducatele componente ale Patzinakiei (folosim aici sensul larg al termenului ”instituție”) o reprezintă ”frăția princiară” care-i unește pe arhonții celor opt ducate. Și aici, Porfirogenetul nu lasă loc la interpretări alternative, precizând că aceștia aparțin unui clan care deține hegemonia la nivelul ansamblului comunităților pecenege, dar care nu are în interiorul său norme stricte de succesiune, ci doar un set de cutume care exprimă preocuparea clanului ca fiecare ramură a sa să poată avea acces la putere.

12. În original, *arhontas*

13. În original, *ellatonas arhontas* – stăpânitor inferior

14. Atragem atenția și aici că termenul de ”imperiu” (sau, într-o variantă edulcorată, ”imperiu de stepă”) nu poate fi atribuit acestei alcătuirii politico-militare (sau altora similare) decât cel mult, ca metaforă, întrucât, așa cum izvoarele o explicitează fără dubiu, ele nu au o conducere politică sau militară unică, nu dezvoltă structuri organizatorice (administrative), economice, ecleziastice ș.a.m.d. comune și, nu acționează în bloc decât în situații limită, caz în care mobilizarea este asigurată doar de ”frăția princiară”.

15. Secesiunea din anii 29-28 î.Hr., produsă sub stimulentele intervenției militare romane (campania lui Marcus Licinius Crassus la nord de Haemus/Balcani). Este foarte probabil ca această secesiune să fi urmat o linie de fractură anterioară, manifestată atât în contextul intervenției lui Filip al II-lea din anul 340 î.Hr. (pe care o va închide restaurația teritorială a lui Dromichetes Lisimacheianul), cât și a invaziei celtice din secolul următor (care va fi închisă prin acțiunile lui Rhemaxos).

16. Această entitate etno-politică se află pe ”linia de front” dintre Imperiul Roman și Barbaricum, drept pentru care formula ”metamorfoză” trebuie înțeleasă atât în sensul sincretismului etno-cultural (a ceea ce, oarecum impropriu, este desemnat în istoriografia tradițională drept etnogeneză), cât și în sensul, favorizat aici, al prezervării identității instituționale.

Nistru, respectiv, că acesta nu are graniță comună cu Imperiul Romaniei, dar se învecinează cu celelalte "țări pecenege". Soluția geografică este, așadar, directă: ducatul Gyla este localizabil în colțul nord-vestic al vastului domeniu dintre Dunăre și Volga cunoscut drept "Patzinakia", adică în spațiul intracarpatic, în regiunea tradițional desemnată drept Ardeal sau, mai exact, bazinul hidrografic Mureș-Târnave.

Deloc surprinzător, în exact acest areal și în prelungirea cronologică imediată a epocii de referință, izvoarele medievale europene, începând cu cele eminate de cancelaria maghiară, vor semnala aici un centru urban cu titulatura Gyla/Gyulafehérvár (*în traducere literală*, "cetatea albă a lui Gyla/Gyula¹⁷"), care nu este altul decât orașul antic roman Apulum, Bălgradul surselor slavone medievale, Alba Iulia actuală, un centru urban ce a jucat vreme de aproape două milenii status-rolul de pol politico-administrativ al regiunii indicate, fie că vorbim de instituția administrativă Dacia Apulensis, de ducatul de Bălgrad sau de capitala *stricto sensu* a principatului medieval Transilvania. *Și nu ne aflăm în fața unei sincronități formale, susceptibile de a fi plasată, chiar forțat, în categoria coincidențelor.* Pe lângă detaliul că, în aceeași regiune, mai precis la limitele sale sudice, în vecinătatea Ultramontaniei, va fi ulterior atestată, ca reflex al unui *status quo ante*, o pădure a românilor și pecenegilor, *înaintarea maghiară în Transilvania (proces care s-a întins pe durata a aproape două veacuri) are ca principal obstacol, chiar înaintea rezistenței autohtone*, tocmai puterea militară pecenegă. Astfel, pentru a ne limita la un singur, dar semnificativ exemplu, este de amintit faptul că *în anul 1068, pecenegii declanșează un atac împotriva pozițiilor ocupate de maghiari în ținutul Silvaniei*¹⁸ (baza de lansare a atacului situându-se deci chiar în zona acestui ducat Gyla și putând reprezenta o tentativă, eșuată, de a-și reafirma autoritatea după anterioara pierdere a capitalei ținutului), fiind cu greu înfrânte la Chiraleș de trupele regelui Solomon și a ducelui Geza.

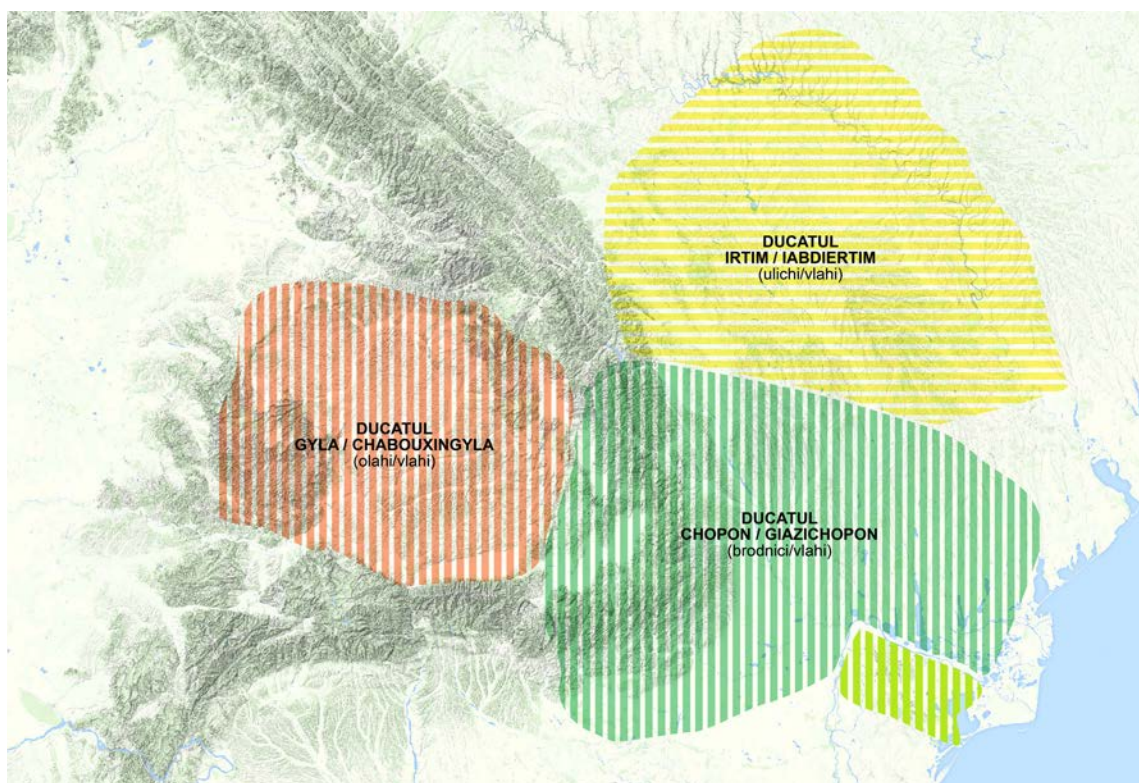
Dacă nu avem dificultăți în ceea ce privește localizarea geografică a acestei formațiuni componente a "Patzinakiei", ele rămân însă în ceea ce privește întinderea teritorială a autorității de etichetă pecenegă - și, implicit, a structurilor instituționale. Un detaliu cronologic pune cu mai multă claritate în evidență aceste probleme. *În condițiile în care hegemonia pecenegă la vest de Nistru, deci și asupra teritoriilor daco-române, s-a instituit începând cu anul 896, faptul că în jumătatea de nord a spațiului transilvănean/intracarpatic - adică în așa-numita Țară a Silvaniei - este atestat, ca exercitându-și autoritatea politico-militară până la cucerirea maghiară din anul 903*¹⁹, un anumit duce Gelu/Geula (antroponim suspect de consonant cu termenul de funcție tribală al pecenegomaghiarilor), ne pune în fața posibilității - a unei ipoteze de lucru - ca unitatea politico-administrativă de la nord de Muntele Mare²⁰ să fi intrat încă din anul 896 sub autoritatea

17. Fără a intra aici în detalii, dimensiunea etimologică depășind obiectivele demersului nostru, reținem faptul că termenul *gyla* este prezentat, de altfel, începând chiar cu *De Administrando Imperio*, ca desemnând o demnitate din șeferia tribală a mai multor neamuri centro-asiatice, inclusiv (și explicit) a pecenegilor și maghiarilor, funcție din care va fi derivat ulterior și antroponimul corespunzător. Așadar, între asocierea dintre denumirea ducatului Gyla și această demnitate, pe de o parte, și legătura făcută de tradiția medievală între numele maghiarizat al Albei Iulii și cuceritorul său din anul 1002, nu există pe fond nici o contradicție.

18. Madgearu 2005, pg. 112, Engel et alii 2005, pg. 31

19. Mărculeț 2010-b, pg. 9-22.

20. Cumpăna apelor dintre bazinele Mureș și Someș

Ducatele “pecenege” din spațiul daco-român în secolele X - XI
(portofoliu DakkHabbit 11-I-a: Daniel Haiduc)

ducelui peceneg de Gyla – adică a celui prezumat *arhontas* cuceritor regional Chabouxin²¹. Ipoteza nu elimină caracterul autohton al legendarului duce al Silvaniei (și cu atât mai puțin al etnicității formațiunii sale), ci este susceptibilă de a pune în evidență faptul că un lider autohton a putut fi acceptat ca *ellatonas arhontas*, deci ca demnitar subordonat/vasal al noului lider politico-militar al regiunii.

Dacă așa vor fi stat lucrurile, tabloul evenimentelor din anul 903, al morții acestui Gelu de Silvania, poate fi completat cu un set substanțial de detalii – detalii care, metodologic, pot juca și rolul de argumente de retroconexiune. Astfel, motivația principală a intervenției maghiare la est de *limes*-ul Meseșului (frontiera răsăriteană a Bihariei lui Menumorut) pare a fi fost contracararea expansiunii pecenege în noul lor domeniu – maghiarii și pecenegii aflându-se în acel moment, să amintim, într-o nouă etapă a războiului lor endemic, care a debutat în anul 895, în prelungirea războiului bizantino-bulgar, pentru ca în anul 896, odată cu atragerea pecenegilor de partea Țaratului Bulgar, să intre într-o nouă fază, ce a presupus alungarea maghiarilor din nordul Mării Negre și instalarea lor, sub protectoratul Constantinoplei, în arealul Dunării mijlocii²². De asemenea, dobândește

21. Presumția are la bază dubletul terminologic sub care este consemnată identitatea acestui ducat în *De Administrando Imperio*: Gyla/Chabouxygyla, varianta secundă putând fi echivalată drept ”Gyla lui Chabouxin”

22. Postică 2007, pg. 89, Todorov 2010-b, pg. 7

un plus de explicitare și faptul că rezistența forțelor lui Gelu a fost atât de inefficientă, dar și împrejurarea plină de semnificații că, după victorie, maghiarii n-au anexat efectiv Țara Silvaniei, care a rămas pentru cel puțin o generație de sine stătătoare, schimbând doar liderii politico-militari²³. Ne aflăm în situația în care o comunitate regională obișnuită să-și asigure securitatea prin supunere față de potențialii agresori cade victimă jocului de substituție între aceștia: abia instalată în regiune²⁴, autoritatea pecenegă nu-și formase interesul pentru controlul efectiv dincolo de o limită naturală (și, foarte probabil, nu avea nici cunoașterea corectă a situației sau resursele necesare unui atare rol), în vreme ce factorul maghiar era interesat să blocheze o eventuală întărire a inamicului peceneg, dar, la rândul său, nu dispunea de resursele necesare unui control direct.

De altfel, pentru a-și asigura un control efectiv asupra Silvaniei (prima fază de expansiune maghiară în Transilvania), proaspăt instituitul regat maghiar va trebui să colaboreze îndeaproape cu curtea imperială de la Constantinopol, fructificând interesul acesteia de a contracara influența pecenegă la Dunărea de Jos. În acest context trebuie înțelese episodul creștinării inițiale pe filieră orientală a maghiarilor, întâi prin misiunea din 948 a demnitarului maghiar Karhas Boulzous/Bulcsu²⁵ (care va deveni fin al împăratului Constantin al VII-lea Porfirogenetul, nimeni altul decât autorul tratatului *De Administrando Imperio*), apoi, în jurul anului 953, prin creștinarea în Capitala Imperiului a principelui Gyla al Silvaniei/Ultrasilvaniei²⁶, lider receptat de către cancelaria bizantină ca al doilea în rang în încă fragilul sub aspect instituțional regat maghiar. Demn de cel mai ridicat interes pentru noi, atât Bulcsu, cât și Gyla au fost recunoscuți la curtea imperială ca stăpâni absoluți în teritoriile de la est de Tisa (carpatice).

În virtutea tratatului din 953 și cu implicarea urmașului direct al încreștinatului Gyla (cel cunoscut drept Gyla cel Tânăr) s-a produs, de altfel, în anul 1002, și preluarea controlului maghiar asupra ducatului de Gyla/Alba Iulia – fiind cu totul relevantă precizarea surselor *Chronicon Pictum Vindobonense* și *Chronicum Posoniense* (care, astfel, se află în consonanță cu tratatul lui Constantin Porfirogenetul²⁷) că orașul ce urma să devină capitala principatului Transilvaniei a fost construit de romani²⁸. Dar episodul înstăpânirii maghiare asupra acestei țări aflate vremelnic în componența federației pecenege n-a fost, pentru următoarele două generații, unul liniar și ireversibil. Mai întâi este de semnalat că Gyla cel Tânăr, urmând conduita larg autonomistă a predecesorilor săi de la Tuhutum începând, a acționat în sensul extinderii autorității proprii (deci a extinderii suveranității instituției

23. Comandantul expediției maghiare, Tuhutum, este ales de frunțașii autohtoni ca duce/stăpânitor local în locul lui Gelu, în nume propriu și nu ca delegat al principelui maghiar Arpad. Situația va motiva ulterior o suită de fricțiuni între autoritatea centrală a regatului maghiar și liderii regionali. Procesul este în linii mari analog celui din ducatul Bihariei, unde Menumorut este lăsat să domnească până la moartea sa naturală din 905-906, pentru ca ulterior conducerea ducatului să fie preluată, inițial tot în nume propriu, de ginerele său Zulta (Mărculeț 2010-d, pg. 238)

24. Între cele două momente se scurge cel mult șase ani, interval chiar mai limitat dacă luăm în considerare faptul că pecenegii și-au putut instaura hegemonia efectivă în spațiul intracarpatic cu o anumită întârziere față de regiunile ponto-danubiene.

25. Stephenson 2004, pg. 40

26. Marțian 2006 pg. 83, Stephenson 2004, pg. 40-41

27. Și acesta este preocupat să semnaleze, în descrierea situației contemporane de la Dunărea de Jos, că anumite așezări urbane datează din timpul stăpânirii romane.

28. Dragotă 2005, pg. 157, Pascu 1972, pg. 66-68

pe care o întruchipa), ceea ce l-a nemulțumit pe nepotul său de frate Ștefan, care deținea, ca rege, autoritatea centrală în regatul maghiar²⁹; acesta va interveni chiar în anul următor împotriva unchiului Gyla, sub pretextul că acesta refuză convertirea la creștinism (de fapt, că nu se reorientează în solidar cu autoritățile centrale ale regatului dinspre Constantinopol spre Roma – casa Gyla, după cum am văzut, primise creștinismul cu o generație în urmă, în Capitala Romaniei de Constantinopol), capturându-l pe ducele rebel și instituindu-și autoritatea directă în spațiul intracarpatic, fără însă ca prin aceasta să anuleze autonomia noului principat. Până în 1017, când pecenegii sugerează suita de înfrângeri majore în fața uzilor, pierzând total hegemonia teritoriilor de la est de Nipru³⁰ (fapt care se traduce, în spațiul daco-român/carpato-danubian, printr-o creștere prin repliere a potențialului militar peceneg), controlul ducatului din bazinul Mureș-Târnave continuă să fie disputat între maghiari și pecenegi, dar cei din urmă vor mai lansa contraofensive importante, ținând recuperarea teritoriilor pierdute, și în următoarele două generații, după armistițiul cu bizantinii din jurul anului 1053³¹ sau, ceea ce am evocat deja, în 1068 – când, de reținut, ofensiva pecenegă din Transilvania are loc sub comandarea ducelui bizantin de Belgrad, Niketas, ceea ce a provocat contraofensiva maghiară din 1071³².

Dacă, de la orizontul acestui sfârșit de secol XI, istoria politico-instituțională a teritoriului intracarpatic intră într-o zonă a clarităților organizațional-juridice, rămâne să vedem în ce măsură putem adăuga elemente reconstitutive perioadei anterioare anului 896, al instalării pecenege în regiune. Baza documentară este, se știe, prea puțin generoasă cu o asemenea întreprindere, însă câteva repere structural-evenimentiale la temă pot fi, totuși, desprinse. Pentru cele două generații anterioare înstăpânirii în zonă a pecenegilor, reținem ca relevante următoarele două repere: campania din anul 881 (sau 882) pe care forțele Țaratului Bulgar o efectuează împotriva posesiunilor Moraviei din zona Tisei superioare³³ și, respectiv, consemnarea de către Alfred cel Mare al Wessex-ului, în tratatul geografic pe care îl scrie în anul 890, a faptului că la răsărit de Moravia se află neamul dacilor, ”care au fost odinioară goți” și care nu se află sub controlul bulgarilor³⁴.

Coroborate, cele două informații ne asigură că principatul Moraviei își extinsese autoritatea până în imediata vecinătate a daco-românilor, dar că în spațiul eminentemente intracarpatic continua să funcționeze cel puțin o formațiune etno-politică (protostatală) oarecum de sine stătătoare: cea peste care se vor înstăpâni, în deceniul următor, pecenegii principelui Chabouxin. De altfel, existența unei atari formațiuni este întărită și de împrejurarea că, în 892, regele german Arnuf de Carinthia, care înnoiește alianța cu bulgarii vecini împotriva ducelui Zventibald al moravilor, cere și obține de la țarul bulgar Vladimir blocarea comerțului cu sare spre Moravia³⁵, operațiune imposibil de pus în practică dacă

29. Țiplic 2007, pg. 66-67. Manevra politico-religioasă face parte din confruntarea mai largă cu Imperiul de Constantinopol, care, în contrapartidă, își reafirmă influența în zonă prin vasalizarea ducelui Ahtum de Morisena, urmașul lui Glad (Mărculeț 2010-d, pg. 11-12).

30. Mesko 2014, pg. 55

31. Brezeanu 1981, pg. 119

32. Stephenson 2004, pg. 189, Madgearu 2013, pg. 127, Engel et alii 2005, pg. 31

33. Madgearu 2005, pg. 49

34. Madgearu 2005, pg. 50

35. Xenopol 2014, pg. 370, Madgearu 2005, pg. 50

stăpânirea moravă s-ar fi exercitat în ”rezervorul de sare” al Europei centrale. Tot aici ar putea fi evocată și misiunea discipolilor chirilieni Jandow și Moznopon³⁶, despre cel dintâi afirmându-se că și-a exercitat misiunea în Dacia: cel mai probabil este ca această etichetă Dacia să acopere tocmai instituția politico-juridică intracarpatică caz în care avem atestată existența unei administrații centrale dispunând de o cancelarie și o practică literată care să facă de înțeles o misiune ce propovăduia pe lângă o interpretare administrativă a credinței și un nou sistem de scriere), dar nu excludem cu totul posibilitatea ca toponimul Dacia să fi fost aplicat autonomiei/autonomiilor politice de la sudul Carpaților, din aria viitoarei Țări Litua.

Pentru intervalul celor două generații anterioare (în linii mari, prima jumătate a secolului IX), avem a reține faptul că a existat un context politic foarte favorabil manifestării neîngrădite a unei organizări politico-juridice de tip ducal în bazinul intracarpatic. Ofensivele carolingiene din anii 791-805 împotriva Hanatului Avar – factorul hegemonic regional care polarizase evoluțiile Europei Centrale în cele două secole anterioare – se finalizaseră cu destructurarea completă a autorității acestuia, context care a condus la afirmarea mai multor formațiuni etno-politice anterior ocolite de hegemonia avară. Este posibil (însă, deocamdată, nu putem afirma mai mult de atât) ca la conciliul episcopilor din regiunea Dunării convocat în anul 796 de patriarhul Paolino al II-lea de Aquileea și episcopul Arnon de Salzburg, după înfrângerea de către forțele franceze a Khaganatului Avar – așa-numitul *Conventus episcoporum ad ripas Danubii*³⁷ – să fi participat și reprezentanții eclesiastici ai formațiunii intracarpatică.

În schimb, pentru îndelungata perioadă de hegemonie avară (anii 566-796), nu dispunem, deocamdată, decât de sugestia că acea parte a grupării kutrigurilor din Pannonia, care se răsculară împotriva stăpânirii avară sub conducerea regelui lor Anciochus și fuseseră înfrânți în jurul anului 631³⁸, a alimentat, după refugiul lor în zonele intracarpatică, un centru local de polarizare – poate același care se manifestase și în veacul

36. Ulman 1762, pg. 209-210; Xenopol 2014, pg. 408-409

37. Marțian 2006, pg. 137-138, Bratoz 1998, pg. 154 și urm.

38. Madgearu 1997, pg. 25, Kardaras 2011, pg. 21-22

anterior instalării avarilor, mai precis în ultimul sfert al secolului V, sub hegemonie gepidă, exprimat de principele (sau principesa) Omharus de Apahida, poate, ceea ce nu e neapărat o slujie diferită, cel din zona Apulum.

Bibliografie:

Izvoare:

Comnena 1977

Comnena, Ana, *Alexiada*, vol. I+II, Marinescu, Marina (trad.), Tanașoca, Nicolae-Șerban (ed.), Ed. Minerva, București

Constantin Porfirogenetul/Moravcsik-Jenkins 1985

Constantin Porfirogenetul, *De Administrando Imperio*, Moravcsik, Gy. (ed.), Jenkins, R.J.H. (trad.), Ed. Dumbarton Oaks, Center for Byzantine Studies Trustees for Harvard University, Washington D.C.

FHDR II 1970

Mihăescu, H. et alii (ed.), *Fontes Historiae DacoRomanae/Izvoarele istoriei românilor II*, Ed. Academia de Științe Sociale și Politice/Institutul de Studii Sud-Est Europene, București

Bibliografie generală:

Bratoz 1998

Bratoz, Rajko, *La cristianizzazione degli slavi negli atti del convegno "Ad ripas Danubii" e del concilio di Cividale*, în "XII centenario del concilio di Cividale (796-1996). Convegno storico-teologico", Ed. Arti Grafiche Friulane, Udine, pg. 145-190

Brezeanu 1981

Brezeanu, Stelian, *O istorie a Imperiului Bizantin*, Ed. Albatros, București

Dragotă 2005

Dragotă, Aurel, *Aspecte funerare la Alba Iulia în secolele X-XI*, în Pinter, Zeno Karl, Țiplic, Ioan Marian, Țiplic, Maria Emilia (ed.), "Relații interetnice în Transilvania (secolele VI-XIII)", Ed. GR-DRI, Universitatea "Lucian Blaga" Sibiu – ICVPCTCE, Academia Română – ICSU Sibiu, București, pg. 156-170

Engel et alii 2005

Engel, Pal, Palosfalvi, Tamas, Ayton, Andrew, *Realm of St. Stephen: A History of Medieval Hungary 895-1526*, Ed. I.B. Tauris, London/New York

Kardaras 2011

Kardaras, Georgios, *Byzantine-Avar Relation after 626*, în Allsen, Th. T., Golden, P.B., Kovalev, R.K., Martinec, A.P. (ed.), în "Archivum Eurasiae Medii Aevii" nr. 18/2011, Ed. Harrassowitz, Wiesbaden, pg. 21-42

Madgearu 2005

Madgearu, Alexandru, *Români și pecenegi în sudul Transilvaniei*, în Pinter, Zeno Karl, Țiplic, Ioan Marian, Țiplic, Maria Emilia (ed.), "Relații interetnice în Transilvania (secolele VI-XIII)", Ed. GR-DRI, Universitatea "Lucian Blaga" Sibiu – ICVPCTCE, Academia Română – ICSU Sibiu, București, pg. 111-120

Madgearu 1997

Madgearu, Alexandru, *Continuitate și discontinuitate culturală la Dunărea de Jos în secolele VII-VIII*, Ed. Universității din București, București

Madgearu 2013

Madgearu, Alexandru, *Confrontations between Hungary, the Byzantine Empire and Bulgaria for the Belgrade-Vidin Border Region in the 9th-14th Centuries*, în "Transylvanian Review", vol. XXII/2013, nr. 4, Ed. Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca, pg. 125-133

Marțian 2006

Marțian, Sorin, *Biserica pe teritoriile fostelor provincii dacice în secolele VII-XI*, Ed. Galaxia Guttenberg, Târgu Lăpuș

Mărculeț 2010-b

Mărculeț, Vasile, *Terra Ultrasylvana în secolul al X-lea și la începutul secolului al XI-lea*, în "Acta Musei Prolissensis" nr. XXXI-XXXII/2009-2010, Ed. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău, pg. 9-22

- Mărculeț 2010-d
Mărculeț, Vasile, *Evul Mediu românesc - dicționar biografic*, Ed. Meronia, București
Mesko 2014
Mesko, Marek, *Anna Komnenes Narrative of the War against the Scythians*, în "Graeco-Latina Brunensia" nr. 19/2, Brno, pg. 53-70
Pascu 1972
Pascu, Ștefan, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. I, ediția a II-a, Ed. Dacia, Cluj-Napoca
Postică 2007
Postică, Gheorghe, *Civilizația medievală timpurie din spațiul pruto-nistrean (secolele V-XIII)*, Ed. Academiei Române, București
Stephenson 2004
Stephenson, Paul, *Byzantiums Balkans Frontier – A Political Study of the Northern Balkans, 900-1204*, Ed. Cambridge University Press, Cambridge
Todorov 2010-b
Todorov, Boris A., *The value of empire: tenth-century Bulgaria between Maghiars, Pechenegs and Byzantium*, în Woolgar, C.M. (ed.), "Journal of Medieval History", Ed. University of Southampton, Southampton
Țiplic 2007
Țiplic, Ioan, *Istoria fortificațiilor medievale timpurii din Transilvania (927/934-1257) între mit, naționalism și arheologie*, Ed. Institutul European, Iași
Ulman 1762
Ulman, Marian, *Alt-Mähren, das ist geographisch-chronologisch-historische Beschreibung zweyer nach einander gewesten Königreichen I. Der Markomanen II. Der Slawen, Slawinern oder Speneten*, Ed. Bocatelli, Augsburg
Xenopol 2014
Xenopol, A.D., *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. I, Ed. Saeculum I.O., București

Webografie:

- Nistorescu 2010
<http://laurilucus.ro/bibliotheca-lucus/stiinte-auxiliare/filosofia-istoriei-concepte-metodologie/statul-istoric-un> , 15.06.2017